

ROLA KREDYTU PREFERENCYJNEGO W ROZWOJU WYBRANYCH GOSPODARSTW ROLNYCH POMORZA

Irena Łacka

Akademia Rolnicza w Szczecinie

Streszczenie. Integracja Polski z Unią Europejską, nowe warunki rynkowe i nasilenie konkurencji zmuszają polskich producentów rolnych do podniesienia wydajności, unowocześnienia i powiększenia majątku trwałego, zwiększenia areалу gospodarstw. Pozwoli to zwiększyć skalę działalności, obniżyć koszty jednostkowe oraz podnieść konkurencyjność na krajowym i europejskim rynku. Niezbędne inwestycje wymagają jednak kapitału, którego polskim gospodarstwom rolnym najczęściej brakuje. Pewne możliwości zaspokojenia potrzeb inwestycyjnych rolników tworzą kredyty preferencyjne z dopłatami z ARiMR, wypłacane przez banki spółdzielcze. Artykuł omawia rolę kredytu preferencyjnego w finansowaniu inwestycji gospodarstw rolnych, ich rozwoju i modernizacji. Autorka prezentuje na przykładzie trzech rolników z Pomorza wykorzystanie kredytów preferencyjnych w celu unowocześnienia gospodarstw rolnych i podniesienia ich możliwości rozwojowych. Przedstawione przykłady pokazują, że dzięki subsydiowanemu kredytom z Banku Spółdzielczego gospodarstwa rolne dokonały niezbędnych inwestycji. Pozwoliło to na wzrost potencjału produkcyjnego gospodarstw oraz podniesienie ich konkurencyjności.

Słowa kluczowe: banki spółdzielcze, kredyt preferencyjny, inwestycje, gospodarstwa rolne

WSTĘP

Jedną z najistotniejszych barier wzrostu i rozwoju polskiego rolnictwa jest niedostatek kapitału w gospodarstwach rolnych, zwłaszcza w przypadku niedużych gospodarstw rodzinnych. Wpływa to na podejmowanie decyzji przez ich właścicieli o finansowaniu aktywów kapitałem własnym, którego źródłem są dochody uzyskiwane z prowadzonej działalności. Przy niskich możliwościach akumulacji gospodarstw kapitał własny przyrasta wolno, co ogranicza rozwój i działania inwestycyjne podmiotów [Kulawik 2003]. Szansą na pokonanie tych ograniczeń jest pozyskanie kapitału zewnętrznego w formie kredytów bankowych [Kata 2003; Żmija, Szafrąńska 2005].

Rolnicy indywidualni mogą korzystać z kredytów komercyjnych i preferencyjnych. Ze względu na relatywnie wysokie oprocentowanie kredytów komercyjnych przy specyfice działalności rolniczej oraz nie zawsze sprzyjających warunkach rynkowych [Kula-wik 2003] nie cieszą się one wielką popularnością. Kredyty preferencyjne, które stano-wią jedno z narzędzi interwencjonizmu państwa w rolnictwie i na obszarach wiejskich, wykorzystywane są przez rolników w większym stopniu. Wskazują na to m.in. badania Kryńskiego [2001], Katy [2003], Szafrąńskiej i Żmii [2004].

Kredyty preferencyjne są instrumentem wspierania przez państwo określonych kierunków produkcji lub działalności gospodarczej, przemian infrastrukturalnych na obszarach wiejskich oraz postępu technicznego w rolnictwie. Za pomocą tych kredy-tów państwo może przyczyniać się do ograniczania lub rozwijania produkcji rolniczej w określonych regionach, pozytywnych przemian w strukturze obszarowej gospodarstw rolnych, ich wyposażeniu technicznym i wydajności pracy, a także przeciwdziałać okre-sowym spadkom dochodów rolniczych i skutkom wahań produkcji rolnej. Atrakcyjność tej formy kredytowania dla rolników wynika z niższej niż rynkowa stopy procentowej (do oprocentowania dopłaca Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa), dłuż-szego okresu spłaty, dłuższej karencji i możliwości umorzeń [Daniłowska 1999; Zasady udzielania kredytów inwestycyjnych z dopłatą ARiMR... 2004].

Istotną rolę w udostępnianiu rolnikom kredytów preferencyjnych pełni w naszym kra-ju spółdzielczy sektor bankowy. Wynika to z faktu usytuowania banków spółdzielczych w środowisku wiejskim, jak również z ich dotychczasowego doświadczenia w obsłudze finansowej rolnictwa, poznaniu jego specyfiki oraz posiadanej pozycji w lokalnym środo-wisku. Banki spółdzielcze stały się pośrednikiem w realizacji polityki finansowo-kredy-towej państwa wobec rolnictwa i podmiotów gospodarczych z obszarów wiejskich [Kata 2003; Kołodziej 2005].

Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, która zajmuje się dopłatami do oprocentowania kredytów preferencyjnych dla rolnictwa, wspiera działania inwestycyjne w rolnictwie, przetwórstwie rolno-spożywczym, usługach dla rolnictwa oraz przedsię-wzięcia związane z tworzeniem nowych miejsc pracy na terenach wiejskich za pośredni-ctwem instytucji bankowych, w tym banków spółdzielczych (BS). Zawiera z nimi umo-wy w sprawie udzielania kredytów inwestycyjnych i obrotowych, do których ARiMR stosuje dopłaty do oprocentowania. Kredyty te są finansowane ze środków własnych BS, a Agencja określa limity akcji kredytowej oraz dopłat na dany rok i wobec poszczegól-nych banków. Powyższe zasady obowiązywały do 30 kwietnia 2007 r., ze względu na zmianę systemu pomocy dla rolnictwa możliwej do stosowania maksymalnie przez 3 lata po przystąpieniu Polski do UE [Biuletyn Informacyjny Ministerstwa Rolnictwa i Rozwo-ju Wsi... 2005]. Przyznawanie kredytów preferencyjnych po 30 kwietnia 2007 r. jest wa-runkowane dostosowaniem zasad ich udzielania do wymogów Unii Europejskiej. Polski rząd od dłuższego czasu zabiegał o utrzymanie tej formy pomocy z budżetu krajowego. Komisja Europejska nie wyrażała jednak zgody na stosowanie innych form wsparcia, niż obowiązujące w całej Unii Europejskiej programy w ramach funduszy struktural-nych. Ostatecznie zezwoliła na stosowanie krajowych form wsparcia jeszcze przez 3 lata, tzn. do końca kwietnia 2010 r. Funkcjonowanie rolniczych kredytów preferencyjnych do końca kwietnia 2007 r. odbywało się na dotychczasowych zasadach i w ramach linii kre-dytowych obowiązujących w 2006 r., natomiast przyznawanie kredytów preferencyjnych

po 30 kwietnia 2007 r. wymaga dostosowania zasad ich udzielania do wymogów UE. Największe kontrowersje budzą w tym przypadku dopłaty do kredytów na zakup ziemi.

Według zapowiedzi Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi, zakres rzeczowy zadań, które od 1 maja 2007 r. będzie realizować ARiMR w tej kwestii, oraz zasady stosowania dopłat zostaną określone w późniejszym terminie (informacja z marca 2007 r. ze strony internetowej ARiMR). Przewiduje się, że będą kontynuowane linie kredytowe na inwestycje podstawowe, dla młodych rolników, na zakup ziemi oraz kredyty branżowe [Giera 2007].

Zapoczątkowany w 1994 r. i dobiegający końca okres działania tej formy wsparcia rolnictwa skłania do próby oceny wyników wykorzystywania kredytów preferencyjnych udostępnianych przez banki spółdzielcze. Można tego dokonać w ujęciu makro- lub mikroekonomicznym – analizując skutki stosowania tych kredytów dla polskiego rolnictwa i obszarów wiejskich, przemian w tym sektorze lub oceniając rezultaty wykorzystania kredytu przez poszczególne gospodarstwa rolne, konkretnych kredytobiorców. Autorka artykułu wybrała wariant mikroekonomiczny – podjęła się oceny wykorzystania kredytów preferencyjnych przez trzech rolników z województwa pomorskiego.

Celem tego opracowania jest analiza i ocena efektów zastosowania kredytów preferencyjnych dla podniesienia i unowocześnienia potencjału produkcyjnego wybranych gospodarstw rolnych oraz powiększenia ich areалу.

MATERIAŁ I METODA BADAŃ

Poddane badaniom gospodarstwa zostały wybrane metodą doboru celowego w ramach konsultacji z doradcami Wojewódzkiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego w Gdańsku oraz pracownikami Banku Spółdzielczego. Do przeprowadzenia analizy i oceny rezultatów wykorzystywanych przez rolników kredytów z dopłatami z ARiMR wytypowano trzech kredytobiorców BS. Jeden gospodarz wystąpił o kredyt w 2003 r., natomiast dwóch rolników zaciągnęło kredyt preferencyjny dwukrotnie – pierwszy w latach 2002 i 2004, a drugi kolejno po sobie w 2003 i 2004 r. Jednocześnie za dodatkowe kryterium doboru badanych obiektów przyjęto istniejący poziom rozwoju gospodarstw i ich szanse w przyszłości w opinii doradców WODR w Gdańsku. Dwaj spośród poddanych badaniom kredytobiorców zajmują się produkcją zwierzęcą i roślinną na potrzeby hodowli tuczniaków i bydła, a jeden to największy w gminie producent wysokiej jakości mleka.

W opracowaniu zostaną przedstawione plany przedsięwzięć poszczególnych rolników, sytuacja ekonomiczna przed zaciągnięciem i po zaciągnięciu kredytów oraz planowane i osiągnięte korzyści ich wykorzystania. Przedstawione i analizowane informacje nt. badanych obiektów pochodzą z dokumentów otrzymanych od wybranych kredytobiorców w postaci planów przedsięwzięć gospodarczych oraz wywiadów z pracownikami Wojewódzkiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego w Gdańsku [Olszowy 2006].

Ze względu na obowiązującą ustawę o ochronie danych osobowych w studiach przypadków w miejscu nazwisk właścicieli gospodarstw będą zastosowane oznaczenia literowe A, B, C.

WYKORZYSTANIE PREFERENCYJNYCH KREDYTÓW INWESTYCYJNYCH Z LINII IP, KZ I MR DLA REALIZACJI ZAMIERZEŃ INWESTYCYJNYCH WYBRANYCH ROLNIKÓW POMORZA

Gospodarstwo A

Rolnik A w 2002 r. prowadził w powiecie starogardzkim samodzielnie gospodarstwo rolne o powierzchni 80,84 ha, w tym grunty własne wynosiły 58,44 ha (63,02 ha przeliczeniowych). Uprawiał rośliny pastewne oraz buraki cukrowe. W ramach produkcji zwierzęcej prowadził chów tuczników w cyklu zamkniętym oraz bydła opasowego. Występującą nadwyżkę zbóż (ponad potrzeby hodowli) przeznaczal na sprzedaż. Chcąc powiększyć możliwości produkcyjne gospodarstwa, rolnik zamierzał dokupić 15,35 ha gruntu. Tereny, które postanowił nabyć, posiadały korzystny rozłóg w stosunku do siedziby gospodarstwa, a także charakteryzowały się średnią przydatnością rolniczą, co zapewniało stabilizację plonów.

W celu nabycia nowych gruntów rolnik A zwrócił się 16 grudnia 2002 r. do Banku Spółdzielczego z wnioskiem o kredyt preferencyjny na zakup gruntów w linii KZ (na zakup gruntów rolnych) oraz IP (kredyty na realizację przedsięwzięć inwestycyjnych) w kwotach odpowiednio: 71 650,00 zł oraz 41 850,00 zł. Do wniosku dołączył dwie pozytywne opinie Wojewódzkiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego w Gdańsku oraz plan przedsięwzięcia wraz z kompletem wymaganych przez bank dokumentów. Po zrealizowaniu zakupu ziemi, który miał nastąpić 20 grudnia 2002 r., wielkość gospodarstwa zwiększyłaby się do 73,79 ha gruntów własnych fizycznych (80,77 ha przeliczeniowych). Powierzchnia ta miała znacznie przekraczać średnią powierzchnię gospodarstwa rolnego w województwie pomorskim. Jednocześnie liczba ha przeliczeniowych nie przewyższałaby limitu 100 ha.

Wynegocjowana kwota nabywanych gruntów wynosiła 141 480,00 zł i nie była wyższa niż średnie ceny zakupu ustalone przez GUS. Aby ją zdobyć, rolnik A mógł starać się o kredyt preferencyjny z linii KZ, oprocentowany w wysokości 1,88% w stosunku rocznym (stan na dzień 19.12.2002 r.), jednak maksymalna jego wysokość według stawek GUS (obowiązujących od 1.10.2002 r.) wynosiła 71 650,00 zł. Gospodarz posiadał własne środki finansowe w wysokości 28 370,00 zł, co stanowiło 20% kosztu planowanego przedsięwzięcia. Pozostała część kwoty niezbędnej do nabycia gruntu, czyli 41 820,00 zł, rolnik zdobył przez zaciągnięcie kredytu uzupełniającego, tzw. podstawowego, w linii IP. Jego oprocentowanie wynosiło 4,69% w stosunku rocznym (stan na dzień 19.12.2002 r.). Z opinii WODR w Gdańsku oraz obserwacji pracowników Banku Spółdzielczego wynikało, że rynki zbytu produkcji rolnej należy uznać za stabilne, a gospodarstwo rolnika A ma znaczne szanse na rozwój działalności. Na majątek rolnika, który przed zaciągnięciem kredytów miał wartość 821 000,00 zł, składał się: majątek trwały – zabudowania (315 000,00 zł), grunt (270 000,00 zł), maszyny (201 000, 00 zł), wartość inwentarza 15 000,00 zł oraz posiadane środki pieniężne (20 000 zł).

Zaplanowane przez rolnika przedsięwzięcie w postaci zakupu gruntu miało być finansowane przez Bank Spółdzielczy w 50,5% z kredytu w linii KZ na kwotę 71 650,00 zł oraz w 29,5% w linii IP w wysokości 41 820,00 złotych. Pozostała część kwoty transakcji

zakupu rolnik pokrywał ze środków własnych (20%, tj. 28 370,00 zł). Spłata kredytów trwałaby w sumie do 8 lat, z tego przez 69 miesięcy rolnik spłacałby kredyt w linii IP.

Z analizy przedłożonych dokumentów – planu przedsięwzięcia, rachunku wyników oraz bilansu wynikało, że w ciągu całego okresu kredytowania, do 31.12.2010 r., gdy skończy się okres spłaty kredytu w linii KZ, rolnik A powinien osiągać dodatnie wyniki finansowe, generując zyski z działalności podstawowej – sprzedaży produktów rolnych. Informacje te można znaleźć w tabelach 1 i 2.

Tabela 1. Rachunek wyników kredytobiorcy A w kolejnych latach (w tys. zł)
Table 1. Account of results of borrower A in successive years (in thousands PLN)

Wyszczególnienie	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Przychody ze sprzedaży									
Sprzedaż produkcji roślinnej	30,25	54,06	54,06	54,06	54,06	54,06	54,06	54,06	54,06
Trzoda chlewna	213,87	213,87	213,87	213,87	213,87	213,87	213,87	213,87	213,87
Bydło	3,52	1,76	3,52	3,52	3,52	3,52	3,52	3,52	3,52
Pozostałe przychody	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Razem wpływy	247,64	269,69	271,45	271,45	271,45	271,45	271,45	271,45	271,45
Koszty działalności									
Koszty bezpośrednie produkcji roślinnej	50,37	64,54	64,54	64,54	64,54	64,54	64,54	64,54	64,54
Koszty bezpośrednie produkcji zwierzęcej	69,59	76,08	76,00	76,00	76,00	76,00	76,00	76,00	76,00
Zakup zwierząt	4,80	4,80	4,80	4,80	4,80	4,80	4,80	4,80	4,80
Paliwo i smary	15,60	18,60	18,60	18,60	18,60	18,60	18,60	18,60	18,60
Odsetki od kredytu na zakup gruntów	0,28	3,07	2,66	2,10	1,50	0,75	0,54	0,34	0,13
Odsetki od kredytów pobranych wcześniej	0,50	1,40	0,58	0,36	0,24	0,18	0,10	0,02	0,00
Inne	35,19	35,19	35,19	35,19	35,19	35,19	35,19	35,19	35,19
Amortyzacja	26,40	24,26	22,33	20,58	19,00	17,56	16,26	15,08	14,01
Razem koszty	202,73	227,94	224,70	222,17	219,87	217,62	216,03	214,57	213,27
Zysk brutto	44,91	41,75	46,75	49,28	51,58	53,83	55,42	56,88	58,18
Zysk netto	44,91	41,75	46,75	49,28	51,58	53,83	55,42	56,88	58,18

Źródło: Plan przedsięwzięcia rolnika A, WODR w Gdańsku, grudzień 2002.

Source: The plan of enterprise of farmer A, Provincial Centre of Agricultural Counselling in Gdańsk, December 2002.

Przedstawione dokumenty wskazują, że kredytobiorca posiadał zdolność kredytową bieżącą oraz przysłą i bank uznał, że to gwarantuje terminową obsługę zobowiązań. Jako zabezpieczenie zwrotności kredytów wraz z odsetkami wykorzystano hipoteki kaucyjne ustanowione na zakupionej nieruchomości, której wartość według cen GUS wynosiła według stanu na 2002 r. 71 650,00 zł. Dopłaty ARiMR zostały zabezpieczone weksłem własnym in blanco, wystawionym przez rolnika A i poręczonym przez dwie osoby. Bank

Tabela 2. Bilans rolnika A (stan na 31 grudnia danego roku, w tys. zł)
 Table 2. Balance of farmer A (the estate on 31st December of given year, in thousands PLN)

Wyszczególnienie	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Aktywa									
Budynki i budowle	315,00	308,70	302,50	296,50	290,50	284,70	279,00	273,50	268,00
Maszyny i pojazdy	201,00	180,90	162,80	146,50	131,90	118,70	106,80	96,10	85,80
Grunty	348,90	348,90	348,90	348,90	348,90	348,90	348,90	348,90	348,90
Stado podstawowe	15,00	15,00	15,00	15,00	15,00	15,00	15,00	15,00	15,00
Należności i zapasy	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Gotówka	20,70	12,90	30,30	49,80	73,20	105,80	138,50	171,50	208,70
Razem aktywa	900,60	866,40	859,50	856,70	859,50	873,10	888,20	905,00	926,40
Pasywa									
Zobowiązania wobec budżetu, dostawców i pracowników	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Kredyty stare	78,90	37,50	23,40	14,00	12,00	8,00	4,00	0,00	0,00
Kredyt krótkoterminowy	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Kredyt na zakup gruntów	111,60	103,20	89,10	69,70	50,30	33,00	22,00	11,00	0,00
Fundusze	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Kapitał własny	710,10	725,70	747,00	773,00	797,20	832,10	862,20	894,00	926,40
Razem pasywa	900,60	866,40	859,50	856,70	859,50	873,10	888,20	905,00	926,40

Źródło: Plan przedsięwzięcia rolnika A, WODR w Gdańsku, Gdańsk grudzień 2002.

Source: The plan of enterprise of farmer A, Provincial Centre of Agricultural Counselling in Gdańsk, Gdańsk December 2002.

przychylił się do prośby rolnika i przyznał mu kredyty na zakup 15,35 ha gruntów rolnych z dwóch linii kredytowych KZ i IP we wskazanych wcześniej kwotach.

Obecnie rolnik A prowadzi gospodarstwo wraz z małżonką. Jego powierzchnia użytków rolnych wynosi 81,92 ha, w tym grunty własne stanowią 73,79 ha, a pozostałe są dzierżawione od sąsiada. W ramach działalności prowadzona jest produkcja zbóż konsumpcyjnych, rzepaku i zbóż przeznaczanych na pasze dla trzody chlewnej. Na glebach o niskiej bonitacji uprawiany jest łubin, służący do karmienia trzody. Hodowla trzody w liczbie 700 szt. rocznie jest oparta na własnym stadzie 30 macior. Roczne zestawienia przepływu gotówki rolnika A w latach 2002–2005 sugerują, że uzyskiwał on w badanym okresie dobre wyniki produkcyjne, przewyższające średnią gminy o ok. 30%, na co składały się rosnące wpływy z produkcji roślinnej oraz stabilne przychody ze sprzedaży trzody chlewnej. Każdego roku „w kieszeni rolnika” pozostawała gotówka w wysokości: 2002 r. – 20,72 tys. zł, 2003 r. – 12,93 tys. zł, 2004 r. – 49,77 tys. zł, 2005 r. – 73,19 tys. zł.

W pierwszych latach korzystania z kredytów preferencyjnych KZ i IP wartość produkcji roślinnej wzrosła ponaddwukrotnie, natomiast kwota gotówki końcowej więk-

szła się o 46%. Zaciągnięte kredyty preferencyjne posłużyły rolnikowi A do powiększenia areалу gospodarstwa o około 25% i przyczyniły się do podniesienia możliwości produkcyjnych oraz osiągnięcia korzystnych wyników finansowych. Powodzenie tego przedsięwzięcia skłoniło rolnika do rozważenia zakupu dzierżawionych od sąsiada gruntów w celu trwałego zwiększenia powierzchni gospodarstwa i uwolnienia się od płacenia rocznej opłaty dzierżawnej w wysokości 18 000,00 zł. Uzgodniona cena nabywanej ziemi wynosiła 100 000,00 zł. Rolnik posiadał środki własne w wysokości 22% ceny, czyli 22 000,00 zł, które wpłacił dotychczasowemu właścicielowi jako zadatek. Brakujące 78 000,00 zł zdecydował się pożyczyć z banku jako kredyt z dopłatą ARiMR. Wystąpił więc w 2004 r. z wnioskiem do Banku Spółdzielczego o przyznanie kredytu preferencyjnego z linii KZ, który został mu przydzielony.

Gospodarstwo B

Badane gospodarstwo prowadzone jest przez małżeństwo B. Jego powierzchnia w 2003 r. wynosiła 35,76 ha. Na posiadanym areale rolnik B uprawiał zboża z przeznaczeniem na paszę dla hodowanych w gospodarstwie tuczników. Roczna produkcja żywca wynosiła 850 szt. Małżeństwo B podjęło decyzję o zwiększeniu możliwości produkcyjnych chowu tuczników i wybudowaniu następnej chlewni. Z powodu ograniczeń środków własnych postanowiło zdobyć w 2003 r. na ten cel kredyt z dopłatą ARiMR w Banku Spółdzielczym.

Koszt przewidywanej inwestycji, tzn. budowy chlewni i adaptacji stodoły na potrzeby hodowli żywca, wynosił 505 975,00 zł. Planowany kredyt nie mógł przekroczyć 80% wartości inwestycji, a więc rolnicy A pożyczaliby z banku 404 700,00 zł. Pozostałą część nakładów finansowych na inwestycję stanowiły środki własne – 101 175,00 zł. W ramach kredytu, o który rolnicy zamierzali się ubiegać, 19,56% (79 146,00 zł) miało być przeznaczone na uruchomienie pierwszego cyklu produkcyjnego.

W trakcie kontroli stanu majątkowego potencjalnego kredytobiorcy dokonanej w 2003 r. przez pracowników Banku Spółdzielczego stwierdzono, że wartość zabudowań gospodarstwa wynosi 335 000,00 zł, gruntów – 186 000,00 zł, pojazdów, maszyn – 207 000,00 zł, inwentarza – 54 000,00 zł, a posiadane środki pieniężne stanowią 5000,00 zł. Całkowita wartość majątku wynosiła 787 000,00 zł.

Uwzględniając dotychczasowe wyniki produkcyjne gospodarzy, po przeanalizowaniu bilansu i rachunku wyników oraz opinii doradców z WODR w Gdańsku, bank przyznał rolnikom B kredyt preferencyjny w linii MR, czyli na realizację przedsięwzięć inwestycyjnych dla młodych rolników. Miał być spłacany przez 14 lat, w tym okres karencji wynosił 2 lata. Z przedstawionego bankowi bilansu rolnika B wynikało, że na przestrzeni lat 2003–2017 w aktywach dominował i będzie dominował majątek trwały, którego udział na koniec 2003 r. wynosił 99,9%, natomiast w 2017 r. będzie stanowił 58,2% (z uwzględnieniem amortyzacji). Wśród pasywów największą część posiadały i miały posiadać kapitały własne – od 62,8% w 2003 r. do 100% w 2017 r.

Rachunek wyników kredytobiorców w okresie trwania zadłużenia wskazywał na to, że rolnicy B generowali i będą generować zyski z działalności podstawowej. Posiadali zdolność kredytową zarówno bieżącą, jak i przyszłą. Przewidywano stopniowy wzrost zysku, który rósł wraz z kolejnym etapem uruchomienia inwestycji. Zysk w 2004 r.

i w kolejnych latach był mniejszy niż w 2003 r., ponieważ rolnik na uruchomienie pierwszego etapu inwestycji otrzymał 79 146 zł kredytu, a nakłady te następnie pokrywał z wpływów z produkcji.

Jako zabezpieczenie kredytu bank zastosował hipotekę kaucyjną w wysokości 650 000,00 zł wraz z cesją polisy ubezpieczeniowej budynków na rzecz Banku Spółdzielczego. Dopłaty Agencji zabezpieczono wekslem własnym in blanco wraz z poręczoną deklaracją wekslową. Potencjalne przychody ze sprzedaży tuczników były zapewnione, ponieważ kredytobiorcy mieli podpisaną umowę na ich dostawę do pobliskiego, dużego zakładu mięsnego.

Po uruchomieniu przez bank kredytu i przelewaniu na rachunek kredytobiorcy kolejnych jego transz rolnik realizował zaplanowaną inwestycję. Przed jej rozpoczęciem gospodarstwo hodowało 850 szt. tuczników, co przy cenie 1 kg żywca równej 3,10 zł/kg przynosiło wartość sprzedaży 263,50 tys. zł. W 2004 r. roczna produkcja tuczników wynosiła już 2000 szt., a wartość ich sprzedaży – 620,00 tys. zł (przy cenie 3,10 zł/kg żywca). W kolejnym roku liczba hodowanych tuczników wzrosła do 2010 szt., co przy cenie 3,60 zł/kg tworzyło wartość sprzedaży w kwocie 723,60 tys. zł. Wartość sprzedaży od momentu uruchomienia inwestycji wzrosła ponaddwukrotnie, co wynikało przede wszystkim z większej efektywności i rentowności działalności rolników B, ale także ze wzrostu cen żywca. Jeśli chodzi o wskaźnik rentowności sprzedaży brutto, to w okresie 2003–2006 wzrósł z 8,20% do blisko 10%. O pozytywnych efektach wykorzystania kredytu preferencyjnego z linii MR świadczy także przepływ gotówki rolnika B w latach 2003–2006. Wielkość gotówki końcowej na początku tego okresu stanowiła 1,13 tys. zł, natomiast jej planowana wysokość w 2006 r. osiągała sumę 101,61 tys. zł.

Przedstawione dane dotyczące sytuacji finansowej oraz stanu majątku gospodarstwa B po otrzymaniu kredytu subsydiowanego sugerują, że został on właściwie wykorzystany i posłużył rolnikom do wdrożenia inwestycji, które umożliwiły podniesienie możliwości produkcyjnych gospodarstwa (roczna produkcja żywca na poziomie 2010 szt.). Dzięki niemu poprawili efektywność gospodarowania oraz podnieśli konkurencyjność na rynku.

Gospodarstwo C

Ostatnim kredytobiorcą poddanych badaniom był rolnik C, który zajmował się hodowlą bydła mlecznego. Kredyt subsydiowany z Banku Spółdzielczego otrzymał dwukrotnie – w 2001 i 2004 r. Prowadził samodzielnie własne gospodarstwo rolne o łącznej powierzchni 36 ha, w tym 6 ha stanowiła dzierżawa. W 2001 r. rolnik posiadał 32 krowy mleczne, 5 jałowiecielnich oraz 3 jałówki. Wielkość produkcji mleka wynosiła ok. 130 000 l rocznie (2000 r.). Na potrzeby hodowanego bydła wykorzystywana była cała produkcja roślinna gospodarstwa. Poza tym rolnik C dokupował każdego roku wysłodki z pobliskiej cukrowni i otręby pszenne. Pasze treściwe wysokobiałkowe gospodarz wytwarzał samodzielnie, wykorzystując w tym celu uprawę mieszanki zbożowej i grochu pastewnego.

W 2001 r. gospodarz C postanowił zwiększyć w przyszłości swoje możliwości produkcyjne, dokonać inwestycji w postaci nowej obory, która spełniałaby wymagania unijne i pozwoliłaby uzyskać certyfikat na produkcję mleka wysokiej jakości. W pierwszym etapie zamierzał dokupić 24,71 ha gruntu, co oznaczało praktycznie prawie podwojenie

powierzchni gospodarstwa. Takie działanie umożliwiłoby poprawę bilansu pasz produkowanych we własnym gospodarstwie i zmniejszyło ilość kupowanych dodatkowo pasz objętościowych. Zaoszczędzone w ten sposób środki pozwoliłyby rolnikowi na dokonywanie dalszych inwestycji.

Tak szerokie plany rozwojowe nie mogły być zrealizowane ze środków własnych rolnika, dlatego też postanowił w kwietniu 2001 r. wystąpić do Banku Spółdzielczego z wnioskiem o kredyt preferencyjny z linii KZ. Miał być on przeznaczony na zakup gruntu. Koszt całkowity planowanego przedsięwzięcia wynosił 123 550,00 zł, natomiast rolnik dysponował kwotą równą 24 710,00 zł, co stanowiło 20%. Bank postanowił udzielić na zakup ziemi kredyt subsydiowany w wysokości 70% planowanego kosztu, czyli 85 925,00 zł. Brakująca część kwoty (12 915,00 zł) na zakup gruntu miała pochodzić z kredytu preferencyjnego z linii IP. Przyznane kredyty miały mieć różne okresy spłaty – kredyt z linii KZ rolnik zamierzał spłacać przez 8 lat (z 18-miesięczną karencją), natomiast kredyt uzupełniający (linia IP) przez 4 lata.

Kredyty subsydiowane zostały rolnikowi przyznane po wnikliwej analizie dostarczonych bankowi dokumentów. Do wniosku kredytowego rolnik C dołączył plan przedsięwzięcia, rachunek wyników (tab. 3) i bilans (tab. 4). Z analizy rachunku wyników można wnioskować, że gospodarz będzie przez cały okres trwania kredytów (do 31.12.2009 r., gdy spłaci kredyt w linii KZ) osiągał dodatnie wyniki finansowe, generując zyski z działalności podstawowej.

Tabela 3 przedstawia bilans gospodarstwa C, który obejmuje zestawienie jego aktywów i pasywów w latach 2001–2009. Z jego analizy wynika, że w strukturze aktywów gospodarstwa największy udział stanowi majątek trwały, który na początku badanego okresu wynosi 98,09%, a na jego koniec 95,93% sumy bilansowej, z uwzględnieniem amortyzacji budynków i maszyn. Struktura pasywów świadczy o znaczącym udziale kapitału własnego, który w 2001 r. stanowił 76,54%, a w ostatnim roku spłaty kredytu z linii KZ – do 100%. Środki własne pokrywają prawie w całości aktywa gospodarstwa.

Z przedstawionych sprawozdań wynika, że rolnik C posiadał bieżącą i przyszłą zdolność kredytową, dlatego też BS przyznał mu kredyty z linii KZ i IP. Za pożyczone środki gospodarz zakupił grunty rolne, a spłatę kredytu rozpoczął po okresie karencji – w 2003 r.

Zgodnie z wcześniejszymi planami inwestycyjnymi, w 2004 r. rolnik C postanowił zbudować nowoczesną oborę, której postawienie pozwoliłoby na prowadzenie produkcji mleka zgodnie z wymaganiami Unii Europejskiej. Środki, niezbędne do realizacji tego celu, miały pochodzić z kredytu subsydiowanego zaciągniętego w banku spółdzielczym. W 2004 r. rolnik wraz z żoną złożył wniosek o kolejny kredyt preferencyjny – na oborę dla krów, spełniającą standardy UE. Kredytobiorcy w momencie składania wniosku należeli do tzw. młodych rolników, ich wiek nie przekraczał 40 lat. Wynosił odpowiednio: rolnik – 31 lat, jego żona 29 lat. Dodatkowym kryterium starania się o kredyt było posiadanie odpowiednich kwalifikacji i doświadczenia w prowadzeniu gospodarstwa. Te wymagania spełniał rolnik C, żona służyła mu pomocą.

Gospodarstwo po poprzednim zakupie ziemi miało w 2004 r. powierzchnię 40,57 ha. Na posiadanym areale rolnicy C uprawiali zboża paszowe i rośliny przeznaczone na zielonkę. Działalność podstawową nadal stanowiła produkcja mleka, która w 2004 r. wynosiła już 200 000 l (o 54% więcej niż w 2000 r.). Mleko sprzedawane było Okręgowej Spółdzielni Mleczarskiej oraz odbiorcom indywidualnym. Część przychodów pochodzi-

Tabela 3. Rachunek wyników rolnika C (w tys. zł)
Table 3. Account of results of farmer C (in thousands PLN)

Wyszczególnienie	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Przychody ze sprzedaży									
Sprzedaż produkcji roślinnej	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Trzoda chlewna	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Bydło opasowe i jałówki cielne	15,60	18,00	18,00	18,00	18,00	18,00	18,00	18,00	18,00
Mleko	118,80	126,00	126,00	126,00	126,00	126,00	126,00	126,00	126,00
Razem wpływy	134,40	144,00	144,00	144,00	144,00	144,00	144,00	144,00	144,00
Koszty działalności									
Koszty bezpośrednie produkcji roślinnej	17,32	28,26	28,26	28,26	28,26	28,26	28,26	28,26	28,26
Koszty bezpośrednie produkcji zwierzęcej	5,55	5,55	5,55	5,55	5,55	5,55	5,55	5,55	5,55
Zakup zwierząt	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Paliwo i smary	11,23	15,60	15,60	15,60	15,60	15,60	15,60	15,60	15,60
Odsetki od kredytu KZ	3,49	4,15	3,65	3,03	2,41	1,79	1,17	0,54	0,04
Odsetki od kredytu uzupełniającego	1,38	1,94	0,91	0,05	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Odsetki od kredytu pobranego wcześniej	3,00	1,81	0,26	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Inne koszty pośrednie	41,73	36,73	36,73	36,73	36,73	36,73	36,73	36,73	36,73
Amortyzacja	16,95	15,59	14,36	13,25	15,24	17,03	18,63	20,06	22,35
Razem koszty	100,65	109,63	105,32	102,47	103,79	104,96	105,94	106,74	108,53
Zysk brutto	33,75	34,37	38,68	41,53	40,21	39,04	38,06	37,26	35,47
Zysk netto	33,75	34,37	38,68	41,53	40,21	39,04	38,06	37,26	35,47

Źródło: Plan przedsięwzięcia rolnika B, WODR w Gdańsku, kwiecień 2001.

Source: The plan of enterprise of farmer B, Provincial Centre of Agricultural Counselling in Gdańsk, April 2001.

Tabela 4. Bilans rolnika C (stan na 31 grudnia danego roku, w tys. zł)

Table 4. Balance of farmer C (the estate on 31st December of given year, in thousands PLN)

Wyszczególnienie	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Aktywa									
Budynki i budowle	210,00	205,80	201,70	197,70	193,70	189,80	186,00	182,30	178,70
Maszyny i pojazdy	127,50	114,80	103,30	92,90	113,70	132,30	149,10	164,20	187,70
Grunty	200,00	200,00	200,00	200,00	200,00	200,00	200,00	200,00	200,00
Stado podstawowe	67,50	60,00	60,00	60,00	60,00	60,00	60,00	60,00	60,00
Gotówka	11,80	2,40	7,60	32,40	30,10	28,50	27,40	27,00	26,60

cd. tabeli 4

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Razem aktywa	616,80	583,00	572,60	583,00	597,50	610,60	622,50	633,50	653,00
Pasywa									
Zobowiązania wobec budżetu	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Zobowiązania wobec dostawców	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Zobowiązania wobec pracowników	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Kredyt długoterminowy stary	45,90	11,10	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Kredyt krótkoterminowy	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Zobowiązania pozostałe (kred. IP)	12,90	10,20	2,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Kredyt modernizacyjny (KZ + IP)	85,90	80,00	67,20	54,40	41,60	28,80	16,00	3,20	0,00
Fundusze własne	472,10	502,10	503,40	528,60	555,90	581,80	606,50	630,30	653,00
Razem pasywa	616,80	603,40	572,60	583,00	597,50	610,60	622,50	633,50	653,00

Źródło: Plan przedsięwzięcia rolnika C, WODR w Gdańsku, kwiecień 2001.

Source: The plan of enterprise of farmer C, Provincial Centre of Agricultural Counselling in Gdańsk, April 2001.

ła ze sprzedaży żywca wołowego – 6 wybrakowanych sztuk krów oraz około 30 cieląt w średniej wadze do 72 kg.

Zwiększona produkcja mleka wynikała z zamierzeń rolników dotyczących wejścia na unijny rynek jego zbytu. Niezbędne jednak były wcześniejsze inwestycje w postaci nowoczesnej obory, spełniającej wymagania UE na produkcję mleka o wysokiej jakości. Całkowity koszt tej inwestycji wyniósł 357 386,44 zł. Rolnik C posiadał jedynie 20,5% tej kwoty, czyli 74 336,38 zł. Przeznaczył ją na zakup materiałów budowlanych, opłacenie prac geodezyjno-projektowych i wyposażenie budynku inwentarskiego przeznaczonego dla bydła.

Pozostałe środki inwestycyjne gospodarz chciał uzyskać w ramach kredytu preferencyjnego z Banku Spółdzielczego. Kredyt w wysokości 296 000 zł pozwoliłby mu zakończyć w 2004 r. budowę obory. Przedsięwzięcie to umożliwiłoby dalszą produkcję mleka wysokiej jakości, pozyskanie certyfikatu na jego produkcję i uznawane było zarówno przez doradców z WODR w Gdańsku, jak i pracowników banku za celowe pod względem ekonomiczno-finansowym. Rozpoczęto więc analizę wniosku kredytowego rolnika C. W wyniku kontroli wstępnej gospodarstwa przez pracowników BS w lutym 2004 r. ustalono, że wartość majątku kredytobiorcy wynosiła 618 800,00 zł., w tym wartości poszczególnych składników majątku stanowiły: zabudowania – 181 300,00 zł, grunty – 200 000,00 zł, pojazdy i maszyny – 99 500,00 zł, inwentarz – 135 000,00 zł, środki pieniężne – 3000,00 zł.

Analiza planu przedsięwzięcia i dołączonego do niego bilansu obejmującego lata 2004–2014 ujawniła, że w okresie kredytowania w aktywach gospodarstwa będzie

dominował majątek trwały, który w 2004 r. stanowił 98,8%, a w 2014 r. osiągnie udział 88,1%. Struktura pasywów w tym okresie świadczy o przewadze kapitałów własnych, które w 2004 r. osiągały udział 61,9%, a w 2014 r. będą stanowiły 100% pasywów. Z analizy przepływów pieniężnych oraz rachunku wyników gospodarstwa C wynikało, że kredytobiorcy w okresie spłaty zadłużenia będą posiadali bieżącą i przyszłą zdolność kredytową, co pozwoliło bankowi przyznać wnioskowany kredyt z linii MR w wysokości 296 000,00 zł. Jego spłata miała następować w ratach miesięcznych, począwszy od 1.01.2005 r. Kredyt przyznano na 10 lat. Jako zabezpieczenie wykorzystano hipotekę kaucyjną w wysokości 400 000,00 zł oraz cesję polisy ubezpieczeniowej na rzecz banku. Dopłaty ARiMR zabezpieczył weksel własny in blanco wraz z deklaracją wekslową poręczoną przez dwie osoby.

Uzyskany w lutym 2004 r. kredyt subsydiowany pozwolił już po trzech miesiącach oddać do użytku nową oborę, która posiadała 68 stanowisk wiązanych dla krów, dwa ciągi do usuwania obornika i ciąg paszowy przystosowany do zadawania paszy z wozu paszowego. Zautomatyzowaną dojarkę przewodową z automatycznym urządzeniem do mycia oraz wannowy zbiornik do schładzania mleka umieszczono w osobnych pomieszczeniach, zgodnie z wytycznymi dyrektyw UE. Budynek obory w pełni spełnia wymogi sanitarno-weterynaryjne stawiane przez normy unijne. Wdrożona inwestycja pozwoliła rolnikom C zwiększyć obsadę zwierząt – w latach 2004–2005 gospodarstwo hodowało 51 krów i 10 jałówek na reprodukcję stada. Przed inwestycją w 2003 r. rolnicy odstawiali do OSM 182 000 l mleka w klasie ekstra, natomiast w 2004 r. już 200 000 l.

Rolnik C po uzyskaniu kredytów preferencyjnych z BS poprawił swoją zyskowność i konkurencyjność. O jego dobrej sytuacji finansowej i wysokiej efektywności działalności gospodarstwa świadczą wybrane składniki analizy ekonomicznej, które są zamieszczone w tabeli 5.

Powyższe dane wskazują, że przychody rolnika ze sprzedaży od 2001 r. – po zaciągnięciu pierwszego kredytu preferencyjnego na zakup ziemi – wzrosły o ponad 36%. W tym czasie wynik finansowy netto i brutto zwiększył się o prawie 50%. Obserwuje się także wzrost wskaźników rentowności i efektywności. Rolnicy C przewidują docelowo coroczny wzrost wartości wyniku finansowego o 1%, począwszy od 2007 r., gdyż od tego momentu zaczną się zmniejszać koszty związane z modernizacją gospodarstwa. W 2014 r. wynik finansowy netto z działalności rolniczej ma osiągnąć ok. 76,96 tys. zł, czyli o prawie 2 tys. zł więcej w porównaniu z 2004 r. W przyszłości rolnicy planują dalszy rozwój gospodarstwa przez modernizację parku maszynowego.

WNIOSKI

Kredyty preferencyjne przeznaczane dla rolnictwa mają według teoretyków ekonomiki rolnictwa (i ustawodawcy) z mikroekonomicznego punktu widzenia znaczący wpływ na stan finansów i efektywność gospodarowania kredytobiorcy. Umożliwiają one [Drejerska 2005]:

- uzyskanie odpowiedniej skali działalności gospodarczej,
- podniesienie efektywności gospodarstwa, np. przez substytucję czynników wytwórczych, co pozwala osiągnąć obniżenie kosztów, stosowanie czynników produkcji o wyższej jakości, poprawę terminowości wykonywania prac,

Tabela 5. Analiza finansowa gospodarstwa rolnika C (w tys. zł)
 Table 5. Financial analysis of farmer's C farm (in thousands PLN)

Wyszczególnienie	2001	2002	2003	2004	2005 (plan)	2014 (plan)
Przychody	134,40	144,00	144,00	182,85	181,86	181,86
Koszty	83,71	94,50	90,97	107,87	109,89	104,90
Wynik finansowy brutto	50,69	49,95	53,03	74,98	71,79	76,96
Wynik finansowy netto	50,69	49,95	53,03	74,98	71,79	76,96
Majątek trwały	605,00	580,60	565,00	965,8 0	945,30	881,40
Zobowiązania	144,70	101,30	69,20	372,70	305,40	0,00
Wskaźnik rentowności	38%	35%	37%	41,01%	39,57%	42,32%
Wskaźnik efektywności	161%	153%	158%	170%	165%	173%

Źródło: Plan przedsięwzięcia rolnika C, WODR w Gdańsku, kwiecień 2001.

Source: The plan of enterprise of farmer C, Provincial Centre of Agricultural Counselling in Gdańsk, April 2001.

- łatwiejsze dostosowanie gospodarstwa do zmieniających się warunków rynkowych, nowych wyzwań, ograniczeń rozwojowych,
- zapewnienie ciągłości istnienia gospodarstwa – rolnicy dysponując odpowiednimi kredytami mogą nabyć gospodarstwo, dokupić ziemię będącą dotychczas w dzierżawie, spłacić krewnych, powiększyć majątek,
- powiększenie realnego dochodu rolniczego.

Zaprezentowane w opracowaniu trzy przykłady rolników z Pomorza, którzy wykorzystali kredyty preferencyjne na rozwój swych gospodarstw, wskazują, że ten instrument wsparcia polskiego rolnictwa faktycznie spełnia swoją rolę w mikroskali.

Kredyty preferencyjne pozwoliły badanym rolnikom na inwestycje, modernizację gospodarstw oraz bardziej racjonalne wykorzystanie czynników wytwórczych. Pozyskane środki pieniężne umożliwiły wprowadzenie zmian w produkcji rolniczej gospodarstw, wzrost wielkości i wartości produkcji. Zwiększenie skali działalności przyczyniło się do obniżenia jej kosztów. Unowocześnienie produkcji i dostosowanie cyklu produkcyjnego do wymogów Unii Europejskiej zapewniło wyższą konkurencyjność na krajowym i szerszym – europejskim – rynku. Wykorzystując subsydiowane kredyty inwestycyjne z Banku Spółdzielczego, rolnicy dokonali modernizacji swych gospodarstw przez zastosowanie inwestycji w wyposażenie techniczne i budynki, powiększyli posiadany areal ziemi. Analiza sprawozdań finansowych wszystkich rolników wskazuje, że po zaciągnięciu kredytów preferencyjnych w gospodarstwach nastąpił przyrost majątku trwałego, nastąpiła też poprawa efektywności i rentowności działalności. Pozwala to wyciągnąć wniosek, że są to gospodarstwa rozwojowe i umiejętnie inwestujące.

Wykorzystanie przez rolników z Pomorza kredytów inwestycyjnych z dopłatami pozwoliło osiągnąć zakładane przez teorię korzyści. Nakłady inwestycyjne badanych gospodarzy wsparte kredytami preferencyjnymi, dzięki zwiększeniu i stopniowemu modernizowaniu potencjału produkcyjnego, wpłynęły pozytywnie na wyniki ekonomiczne gospodarstw, ułatwiły dostosowanie do zmieniających się warunków gospodarowania (w tym integrację z UE) oraz zwiększyły ich szanse na rynku.

PIŚMIENNICTWO

- Biuletyn Informacyjny Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi oraz Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa 2005, nr 1.
- Daniłowska A., 1999: Kredyty preferencyjne jako narzędzie wspierania rozwoju regionalnego w Polsce, *Roczniki Naukowe SERiA*, t. I. z. 1, Rzeszów.
- Drejska N., 2005: Wpływ inwestycji realizowanych przy użyciu kredytów preferencyjnych na dochód rolniczy w wybranych gospodarstwach, *Acta Scientiarum Polonorum, Oeconomia*, nr 4 (1).
- Giera J., 2007: Kredyty rolnicze – czy i jak?, *Zachodniopomorski Magazyn Rolniczy*, luty.
- Kata R., 2003: Rola banków spółdzielczych w finansowaniu rolnictwa regionu podkarpackiego, Uniwersytet Rzeszowski, Wydział Ekonomii, Rzeszów.
- Kołodziej E., 2005: Banki spółdzielcze jako podstawowe podmioty wiejskich rynków finansowych, [w:] *Kwestia agrarna w Polsce i na świecie*, SGGW, Warszawa.
- Kryński Z., 2001: Rola kredytów w wielofunkcyjnym rozwoju obszarów wiejskich, [w:] *Regionalne przemiany strukturalne rolnictwa i obszarów wiejskich w aspekcie integracji z Unią Europejską*, ZN AR Kraków, Kraków.
- Kulawik J., 2003: Kredytowanie i finansowanie rolnictwa w przededniu integracji z Unią Europejską, cz. I, *Bank i Kredyt*, nr 6.
- Olszowy J., 2006: Kredyt preferencyjny z dopłatami z ARiMR jako element stymulowania działalności gospodarstw rolnych (na przykładzie Banku Spółdzielczego w Lubichowie). Praca magisterska napisana w Katedrze Ekonomii pod kierunkiem dr inż. Ireny Łąckiej, Akademia Rolnicza w Szczecinie.
- Plany przedsięwzięć rolników A, B, C, 2001, 2002, 2003, 2004: WODR w Gdańsku, Gdańsk.
- Szafrańska M., Żmija J., 2004: Zachowania rolników indywidualnych na rynku kredytów preferencyjnych, PN AE we Wrocławiu, nr 1015, Wrocław.
- Zasady udzielania kredytów inwestycyjnych z dopłatą ARiMR do oprocentowania oraz „Wykaz działalności w zakresie rolnictwa, przetwórstwa rolno-spożywczego, usług dla rolnictwa oraz działów specjalnych produkcji rolnej wspomaganých przez ARiMR w postaci dopłat do oprocentowania kredytów inwestycyjnych” wprowadzone Zarządzeniem nr 24/2004 Prezesa ARiMR z dnia 24 kwietnia 2004 r.
- Żmija J., Szafrańska M., 2005: Kredytowanie przedsiębiorstw na obszarach wiejskich na przykładzie regionu zamojskiego, *Roczniki Naukowe SERiA*, t. III, z. 4, Warszawa-Poznań.

THE ROLE OF PREFERENTIAL CREDIT IN DEVELOPMENT OF CHOSEN AGRICULTURAL FARMS IN POMERANIA

Abstract. The integration of Poland with European Union, the new market conditions and intensification of rivalry induce the Polish agricultural producers to increase of efficiency, modernization and enlargement of permanent property, extension of farms' areas. It will permit to enlarge the scale of activity, to reduce average costs as well as to raise competitiveness on national and European market. However, necessary investments require capital, which lacks Polish agricultural farms the most often. Certain possibilities of satisfaction of investment needs of farmers create preferential credits with extra charges from The Agency for Restructuring and Modernisation of Agriculture paid by cooperative banks.

The article discusses the role of preferential credit in funding investment of agricultural farms, their development and modernization. The authoress presents an example of 3 farmers from Pomerania the utilization of preferential credits in aim of modernization of agricultural farms and increase their developing possibilities. Introduced examples

show, that thanks to subsidized credits from Cooperative Bank agricultural farms achieved necessary investments. This permitted on growth of productive potential of farms as well as increase of their competitiveness.

Key words: cooperative banks, preferential credit, investments, agricultural farms

Zaakceptowano do druku – Accepted for print: 15.06.2007